

יום הכיפורים / ברא מזכה אבא

כבר חז"ל עמדו על שמו של היום הקדוש, "יום הכיפורים", שם המשמש בלשון רבים. נראה כי די היה לנו אם היה יום זה נקרא "יום כיפור". חכמינו ביארו כי יום זה נקרא "יום הכיפורים", בלשון רבים, בהיותו מכפר על החיים ועל המתים. שכן החיים והמתים צריכים כפרה.

היה מפרש רבנו ישראל מסלנט: אמת, דינו של אדם נחרץ מיד לאחר מותו, לשבט או לחסד. ודאי הכל גלוי ולא יתכן כי פרט קטן נעלם מבית דין ויתגלה רק מאוחר יותר, שהרי בדין של מעלה עסקינן. ברם, נראה כי אף שאין אדם יכול לחטוא או להוסיף זכויות לאחר מותו, שעה שהוא בדרגת "עומד" ואינו "הולך", מכל מקום אפשר שישתנה דינו לרעה או לטובה.

הכיצד?

כל אדם ממשיך לחיות, בבחינה מסוימת, לאחר מותו. בחינת חייו אלו הם בניו ותלמידיו שהשאר לאחר מותו. כאשר בניו ממשיכים את דרכו הטובה לאחר מותו, הרי הם מוסיפים זכויות לאביהם. שכן, הוא זה אשר נטע בליבם את האהבה לתורה ולמצוות. נמצא שכל מעשיהם נזקפים לטובתו. והרי אדם שכזה הולך ומוסיף זכויות לאחר מותו. הוא מת, אך ממשיכי דרכו מוסיפים בזכויותיו והרי הוא עולה ומתעלה יותר ויותר.

וכך, חליליה, גם להפך. גם אדם צדיק, אשר עשה טוב ולא חטא, אם השאיר אחריו בנים מרשיעי לכת, הרי שנזקק הדבר לחובתו. וגם אם מת כמה וכמה שנים קודם להרשעת בניו, מכל מקום שעה שיחטאו בניו נקרא גם הוא לדין בעוון בניו. נמצא כי כל שאין בניו הולכים בדרך התורה, אין עתידו מובטח לו, ואף לאחר שנפסק דינו בבית דין של מעלה, אפשר שישתנה מאה ואחד מונים.

זהו עומק הפשט של המקובל בידינו, כי "ברא מזכה אבא". הבן מזכה את אביו כאשר הוא שומר תורה ומצוות, שכן אביו נשכר בזאת ומתעלה במידת שכרו. כאשר בנו לומד תורה והולך בדרכי הקב"ה, הרי הוא כמי ששולח חבילות מזון לקרוב הרחוק הנמצא בכלא, ואשר אין בידו כל אפשרות לדאוג לעצמו.

זה גם עומק הפשט במהותו של יום הדין הגדול והנורא אשר יהיה באחרית הימים, בתחית המתים. אמנם אדם שנפטר עשרות, מאות, ואפשר אלפי שנים, קודם לכן, כבר נידון על כל מה שעשה ועל מה שלא עשה. הוא כבר נתן דין וחשבון על כל מעשיו. ועם כל זאת, ביום הדין ידונו אותו על כל ההשלכות שיצאו מפעולותיו וממפעלות צאצאיו.

מטעם זה מכונה בנו של אדם בלשונה של הגמרא כרגלו, "ברא כרעא דאבוה". הבן נחשב כרגלו של אביו. שכן, לאחר מותו של אדם אין הוא יכול לעלות עוד במדרגתו. לא נותר בידו אלא את שהשיג בעבודתו שבעולם הזה ותו לא. מפורסמת בכייתו של הגר"א, אשר שעות ספורות לפני פטירתו אחז בציציות בגדו והתבטא כי כאן, בעלמא דנן, יכול אדם לזכות בחיי נצח הודות למספר קופיקות. בידו, לקנות כמה חוטי ציצית, להכין טלית מצויצת וללבוש אותה.

ואולם, הוסיף אז, אין הדבר בכוחו של אדם אלא עד לרגע מותו. ומשעה שמת לא יוכל לגרוע ולא להוסיף, שכן, העולם שלאחר המוות הוא עולם שבו האדם נחשב כעומד וכמי שאין בכוחו להתקדם. ומטעם זה נקראים גם המלאכים "עומדים", שכן גם הם אינם יכולים להתעלות או לרדת בדרגתם, וכנאמר: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג', ז') וכן "שרפים עומדים ממעל לו" (ישעיה ו', ב'). ואולם, כאשר מזכה הבן את אביו במעשיו הטובים, הרי אביו הולך מחיל אל חיל והוא מתעלה אף בעולם הבא, אשר בו אין לאדם את הכח כדי להתעלות בעצמו. נמצא כי הבן משמש כרגליו של אביו, המאפשרות לו את ההליכה, ולכן אמרו חכמינו כי "ברא כרעא דאבוה".

נמצא, איפוא, כי אדם שמת והניח אחריו בנים אשר יסייעו בידו לאחר מותו, הרי הוא בחינת "חי", שכן מותו לא הזיק לו ולא בלם אותו בקידומו הרוחני, שהרי בניו מסייעים בידו. ונמצא שאף שמבחינה פיסית הוא מת, הרי מבחינה רוחנית הוא נחשב כחי.

זהו שאמרה רחל ליעקב: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (בראשית ל', א'). שכן, אם אין לה בנים אשר יזכו אותה בעלמא דקשוט, הרי היא כמו מתה ממש לאחר פטירתה. ולכן בקשה מיעקב "הבה לי בנים".

ואפשר שזה פשרו של הפרק השני שבשירת ההלל: "יוסף ה' עליכם, עליכם ועל בניכם, ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ... לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה". המתים לא יוכלו להתעלות במותם ולהלל לבוראם, מאחר ואין מי שימשיך במעשיהם הטובים, ונמצא שהם אכן מתים. אך לא כן "אנחנו", אשר קודם לכן התברכנו כי יוסף ה' עלינו ועל בנינו בנים ובני בנים, נמצא כי אין אנו "מתים" במובנה הפשוט של מילה זו, ואשר על כן אנו נברך לה' מעתה ועד עולם.

יזכנו ה' יתברך לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, בנים הממשיכים במסורת אבותם הגורמים להוריהם נחת בזה ובבא.